

Национални ресурси за наставнике

Пресек стања: Португал,
Србија, Словенија

Funded by
the European Union

Шта наставници треба да знају: пресек стања на националном нивоу

Увод

Овај документ је део **digi.well**¹ националних ресурса за наставнике и пружа преглед кључних трендова на националном нивоу, као и прописа и регулатива које се односе на дигиталну добробит у пројектним земљама: Португалији, Србији и Словенији.

Португалија

Наставници у Португалији раде у контексту динамичних прописа који стављају снажан акценат на дигитално васпитање и укључивање добробити у школе. Налази пројекта *digi.well* и националне стратегије наглашавају конкретне изазове и доступне системе подршке.

Трендови у дигиталним навикама ученика на националном нивоу

Консултације у Португалији су откриле да ученици (посебно узраста од 10 до 15 година) снажно повезују дигиталну добробит са проналажењем равнотеже између онлајн и офлајн живота, често изражавајући забринутост за сопствену саморегулацију и емотивни утицај:

- **Фокус на квалитет, не квантитет:** Ученици препознају штетан утицај технологије на концентрацију и сан, али тврде и да је *квалитет* времена проведеног онлајн важнији од *квантитета*.

---

¹ Пројекат *digi.well* је двогодишњи пројекат који финансира Европска унија. Његов циљ је да истражи, развије и ојача приступ добробити у дигиталном свету на нивоу целе школе. Ослањајући се на подробно упознавање са потребама деце, младих, наставника и осталих просветних радника, пројекат развија скуп алата за самопроцену, изградњу капацитета и промовисање ове теме.

„Човек треба да зна како да живи а да нон-стоп не проверава телефон, добија поруке, игра игрице... да има здрав однос с оба.“ (Ученик, Португалија)

- **Емоционална повреда:** Ученици су често навели емоционалну повреду због друштвеног надзора, ширења гласина и оштрих/неискрених коментара, посебно међу девојчицама. Стално присуство групних четова разреда ствара притисак сталне доступности и може довести до сукоба.
- **Недостатак подршке:** Ученици сматрају да „*нико нас није научио како да се носимо с тим [онлајн ризицима]*“, што подвлачи критичну потребу за практичним вештинама, уместо пуких правила.

Најрелевантнији национални прописи и регулатива

Португалија, на челу са Министарством просвете, науке и иновација (*MECI*) и Генералним директоратом за образовање (*DGE*), а у складу са европским прописима и иницијативама (нпр. [Закон о дигиталним услугама \(ЗДУ\)](#), [Европски акциони план против дигиталног вршњачког насиља](#)) има јасан оквир правила за дигиталну добробит.

- **Препоруке за промовисање дигиталне добробити у школама (*MECI/DGE*)** ([Recomendações para a Promoção do Bem-Estar Digital nas Escolas](#)): Ово су кључне смернице, које су саставили национални здравствени и академски стручњаци, чији је циљ да се помогне образовној заједници у промоцији балансираног и здравог односа са дигиталним технологијама. Обухватају:
  - Дефиницију и јасна правила за коришћење дигиталних уређаја.
  - Промоцију здраве рутине спавања и тренутака без екрана.
  - Јачање социјалне интеракције и активности уживо.
  - Идентификовање и праћење ризика.
- **Дигитално понашање грађана и наставни план и програм:** Националном дигиталном стратегијом ([Estratégia Digital Nacional](#)) и Националном стратегијом за дигитално понашање грађана ([Estratégia Nacional de Educação para a Cidadania](#)) осигурава се да дигиталне вештине, безбедно коришћење и одговорност буду области које су заступљене у свим предметима, што се додатно јача [Акционим планом дигиталног развоја за школе](#).

Кључни изазови за наставнике (увиди из фокус група)

Иако су прописи ригорозни, наставници изјављују да постоји значајан јаз у практичној примени:

- **Неспремност и ресурси:** Наставници често помињу да нису спремни да обрађују дигиталне теме и да им је тешко да држе корак са вештинама ученика за употребу технологије.

„Постоји опасан ниво нормализације код едукатора [да се на штетно онлајн понашање гледа као на „нормално“]. Потребно је да најпре обучимо стручњаке.“ (Образовни стручњак, Португалија).

- **Системски недостаци:** Наставници су захтевали јасније протоколе и механизме за раније реаговање и превенцију, примећујући да се формални састанци често дешавају тек „после инцидента“.
- **Укључивање родитеља:** Наставници су поменули забринутост због недостатка знања родитеља и њихове могућности да посредују у дигиталном животу своје деце, често се у потпуности ослањајући на школу да им обезбеди основна знања и вештине.

У Португалији је инфраструктура прописа за дигиталну добробит снажна, али постоји критична потреба да се наставницима обезбеди практична, континуирана обука у конкретном контексту како би могли с пуним ауторитетом да премосте недостатке између смерница у правилима и сложене реалности дигиталног живота ученика, формирајући тако информисане, критички освешћене и одговорне грађане.

Србија

Дигитална трансформација образовања у Србији одвија се у контексту прописа који акценат стављају на здравље, безбедност и дигиталну писменост ученика, при чему се дигитална добробит углавном обрађује унутар ширих оквира образовања и заштите детета. Иако постоји снажан консензус наставника и руководства школа када је реч о предностима коришћења дигиталних технологија у образовању, све је већа и свест о утицају технологије на добробит ученика и наставника, као и о потреби за безбеднијим школским окружењем које пружа већу подршку.

Трендови у дигиталним навикама ученика на националном нивоу

У разговорима са ученицима у Србији показало се да код ученика свих узраста постоји снажна свест и о предностима и о ризицима коришћења дигиталних алата

– како у школи, тако и у слободно време. Иако већина није упозната с концептом дигиталне добробити, и деца и млади могу да повежу њене кључне елементе у разговорима и сматрају је важном и релевантном темом.

Ученици дигитални свет не сматрају одвојеним од својих осталих активности и за њих је он важан канал за социјализацију и забаву, као и за школски рад. У различитим групама узраста истичу се одређени трендови:

- **Коришћење технологије** код деце (узраста 11-12 година) умереније је и углавном је повезано са школом и забавом. **Време provedено испред екрана** повећава се с годинама (узраст 13-16 година), а технологија се користи и у друге сврхе – у мањој мери за школу, више за забаву и социјализацију (игрице, друштвене мреже).
- **Перцепција ризика** постаје сложенија с годинама – најмлађи ученици истичу дигитално вршњачко насиље или изложеност непримереном садржају као највеће ризике, док старији ученици препознају и аспекте зависности коју стварају друштвене мреже и игрице, утицај који дуже коришћење технологија има на њихово расположење или ментално здравље, на оцене због недостатка концентрације и на физичку активност због времена које проводе онлајн.
- Постоје многи **позитивни аспекти** и слични су у свим узрастним групама: помоћ у неговању или стицању хобија, комуникација и социјализација, забава, помоћ око школских задатака, лакоћа коришћења, доступност информација итд.
- Мања је вероватноћа да се деца и млади обрате за **савет или подршку** наставницима или другим запосленима у школи (у поређењу са родитељима или вршњацима), али сматрају да је дигитална добробит важна тема за све предмете те да би било најбоље да се обради у школи путем **практичних, интерактивних активности**, вршњачког учења или дискусије, групног рада или малих пројеката.

Најрелевантнији национални прописи и регулатива

Образовне политике се не баве дигиталном добробити као посебном темом, већ је она укључена у постојеће образовне политике, документе и иницијативе које се односе на образовање, дигитално образовање и безбедност и општу добробит деце.

Званични национални оквири и смернице гледају на дигиталну добробит као на сложен феномен који обухвата и ментално и физичко здравље и безбедност:

- У ажурираном [Оквиру дигиталних компетенција: наставник за дигитално доба 2023](#), добробит ученика је наведена као једна од компетенција, док друге компетенције (безбедност, управљање информацијама) такође

проблематизују равнотежу између прилика и ризика коришћења дигиталних технологија (мере безбедности и заштите, пријављивање дигиталног насиља, обраћање одраслима од поверења за помоћ; заштита од превише информација, критички приступ онлајн садржају, критичко коришћење информација и креирање садржаја, етичко коришћење итд.).

- У [Смерницама за коришћење мобилних телефона, електронских уређаја или других уређаја у пред-универзитетском образовању](#) од школа се очекује да користе дигиталне уређаје у образовним активностима али да наставници буду ти који контролишу процес применом приступа којим се негује добробит, и то на следећи начин:
  - да се осигура безбедан амбијент без инцидената и дигиталног насиља;
  - да ученици проводе школске одморе без уређаја и као време за социјализацију и игру са вршњацима;
  - да се ојачају дигиталне компетенције ученика циљаном употребом технологије и обезбеђивањем једнаких прилика за учење;
  - да се подстиче активна употреба технологија, где ученици треба да превазиђу пасивну употребу која доминира у ваншколском контексту.

Кључни изазови за наставнике (увиди из фокус група)

- Наставници препознају **важност разумевања дигиталне добробити** иако се њихова тумачења разликују. Неки наставници виде дигиталну добробит у ужем смислу, првенствено се усредсређујући на употребу дигиталних технологија и њихову корист у образовању. Други показују свест о њеној вишеструкој природи. Истовремено, наставници изјављују да превише времена проводе онлајн или се од њих то очекује као део обавеза наставника, што негативно утиче на њихову дигиталну добробит.
- Постоји све већа свест међу наставницима да је потребно да промене сопствени став како би боље разумели значајно **другачије дигиталне перспективе ученика тј. дигиталне генерације**. Истичу да они треба да буду ти који ће кориговати свој приступ и затражити подршку стручњака како би то ефикасно учинили. Уједно истичу потребу за **смерницама** како да помогну ученицима да користе дигиталне технологије на смислен и сврсисходан начин. Иако ученици обично добро знају да користе технологију, њихово знање најчешће делује као више техничко и површно без дубљег разумевања. И наставници и ученици се описују као преоптерећени дигиталним светом, који користе дигиталне алате без јасне сврхе.
- Наставници говоре да је многим родитељима превише тешко или не знају како да разговарају о дигиталном животу са својом децом. Примећују

искрену **забринутост родитеља** за дигиталну добробит њихове деце. Као одговор на ову неизвесност, родитељи се често ослањају на то да ће им наставници помоћи да се снађу у дигиталном свету њихове деце и, у неким случајевима, очекују од наставника да у потпуности преузму ову улогу. Наставници истичу ово све распрострањеније **очекивање** као додатни изазов у подржавању дигиталне добробити у школи и код куће.

- Тесна **сарадња школа и породица** је кључни елемент који правила школе претвара у одрживу реалност. Укључивањем родитеља у иницијативе, посебно оне повезане с Акционим планом и заједничком дефиницијом дигиталне добробити, школе стварају културу у којој се одговорност дели, а оба окружења раде у хармонији како би успоставила одговорно, отпорно и балансирано дигитално понашање.

Словенија

Словенија је последњих година предузела значајне напоре како би одговорила на дигиталну трансформацију у образовању. Иако не постоје посебна правила која се односе искључиво на дигиталну добробит, ова тема је заузела важно место у неколико стратегија и програма који имају за циљ креирање безбедног, инклузивног дигиталног окружења учења које пружа подршку ученицима. Институције и стручњаци све више гледају на дигиталну добробит као на холистичку равнотежу између коришћења технологије и емотивног, социјалног и когнитивног развоја ученика. То обухвата не само онлајн безбедност и свест о времену проведеном испред екрана, већ и ментално здравље, дигиталну писменост и етичко коришћење технологије. Иако терминологија може да варира, крајњи циљ је да се помогне ученицима да свесно и безбедно функционишу у дигиталном окружењу.

Трендови у дигиталним навикама ученика на националном нивоу

Током фокус групе која је спроведена у словеначким основним и средњим школама, ученици су описали дигиталну технологију као стални део свакодневице, коју користе углавном за комуникацију, забаву, а све више и за школске задатке. Паметни телефони су главни уређај, док су рачунари више повезани с домаћим или другим задацима. Платформе које се најчешће помињу су *TikTok*, *Snapchat*, *Instagram*, *YouTube* и апликације за слање порука (као што су *Viber* или *Discord*), а многи ученици користе алате вештачке интелигенције као што је *ChatGPT* за помоћ у учењу или за помоћ око задатака и тестова.

Време које ученици проводе испред екрана варира. Они наводе да је краће током дана када иду у школу а дуже викендом, мада многи истичу да су неколико сати

дневно изложени екранима, да „превише“ користе технологију, посебно када због досаде прелиставају (*скролују*) апликације. Они су свесни да интензивно коришћење уређаја може утицати на сан, концентрацију и навике учења (нпр. остајање до касно, провера нотификација или отварање апликација док се учи). Истовремено, не постоји доследност када је реч о саморегулацији: неки се ослањају на родитељску контролу или на ограничења која су лично подесили, док други признају да заобилазе ограничења или да нон-стоп поново инсталирају апликације након што покушају да прекину с њиховом употребом.

На крају, онлајн живот ученика има предности али их излаже и притиску. Дигитални простор им помаже да буду повезани и да се забаве, али ствара и очекивања сталне доступности, поређења с другима и изложености неприкладном или узнемирујућем садржају. Многи ученици нису чули за термин „дигитална добробит“, али могу да га објасне на практичан начин – осећај онлајн безбедности, могућност контролисања проведеног времена и избегавање негативних интеракција. Часови онлајн безбедности у школи им делују репетитивно и превише базично, те предност дају практичним, реалним примерима који осликавају оно с чим се заправо срећу онлајн.

Најрелевантнији национални прописи и регулатива

Словенија се определила за међусекторски приступ дигиталној добробити у школама, унесећи њене принципе у образовање, заштиту детета, оквире приватности и менталног здравља, уместо да третира дигиталну добробит као посебну област политика. Најнепосреднија регулатива која се односи на школе је предложени амандман [Закону о основним школама](#), који уводи јаснија правила о коришћењу дигиталних уређаја током часова у основним школама (узраст 6-15 година). Према овом предлогу, ученици могу да користе дигиталне уређаје само када наставник оправда њихову употребу у педагошке сврхе, уз дефинисане изузетке у случају здравствених или других конкретних проблема. Ова правна допуна осликава све већу усредсређеност институција на смањење дигиталних дистракција и подршку здравијем наставном окружењу.

На стратешком нивоу, националне стратегије за образовање и дигитализацију подржавају дигиталну добробит. [Национални програм за образовање за 2023-2033.](#) поставља дугорочне приоритете за образовни систем и наглашава инклузиван и безбедан дигитални простор за учење, одговорно коришћење технологије и медијску писменост. Паралелно с тим, [Акциони план за дигитално образовање \(АПДО\) Словеније за 2021-2027. годину](#) предвиђа дигиталну педагогију, реформу наставног плана и програма и развој безбедног и инклузивног дигиталног екосистема учења. Иако ове стратегије не дефинишу дигиталну добробит као посебан домен правила, оне обухватају кључне повезане концепте – дигиталну

етику, онлајн безбедност, балансирану употребу и критичко познавање медија у оквиру ширих циљева дигиталне трансформације.

Додатна полуга правила је [реформа наставног плана и програма](#), која има за циљ да систематски ојача дигиталне компетенције ученика, истовремено јачајући механизме за заштиту менталног и физичког здравља. Текућа анализа наставног плана и програма има за циљ увођење трансверзалних компетенција, укључујући дигиталне компетенције, у све предмете и нивое школовања, чиме се јачају услови за безбедно, одговорно коришћење технологије у свакодневној настави, а у складу са нивоом развоја ученика.

Регулатива која штити децу онлајн такође доприноси дигиталној добробити у школама тако што обликује шире дигитално окружење у коме деца уче и социјализују се. Словенија је увела националне мере имплементације за *оквир Дигиталних услуга ЕУ*, укључујући ознаку AKOS као координатора дигиталних услуга са надзорним и извршним одговорностима и начине за подношење жалби у вези са нелегалним садржајем. Поред тога, установљена је заштита за малолетна лица у аудиовизуелном и медијском контексту путем [Општег закона о заштити деце у аудиовизуелним сервисима и Закона о аудиовизуелним медијским услугама \(ZAVMS\)](#), који обухватају захтеве у вези са штетним садржајем и техничка ограничења садржаја за одрасле у аудиовизуелним сервисима.

Заштита података је друга кључна компонента правила о дигиталној добробити, посебно у области образовања, где се све више користе дигитални алати и платформе. [Закон о заштити података о личности \(ZVOP-2\)](#) Словеније поставља национална правила која се односе на заштиту података деце, укључујући одредбе о узрасту за важећу сагласност за сервисе информационог друштва. Комесар за информације обезбеђује смернице у вези са образовањем у циљу кохерентног коришћења информатичких решења у школама и подржава подизање свести и изградњу капацитета, укључујући и иницијативе као што је [PrivacyPro \(2025-2026\)](#), која унапређује знања и обуке о заштити података о личности.

Конечно, национална политика о менталном здрављу јача циљеве дигиталне добробити тако што одговара на бихејвиоралне ризике повезане с коришћењем технологије. [Национални програм за ментално здравље 2018-2028](#). и повезани акциони план препознају (бихејвиоралну) зависност која није хемијског типа, укључујући проблематично коришћење интернета, прекомерно коришћење мобилних и друштвених мрежа и онлајн игара, и подржавају мере интердисциплинарне превенције и реакције у координацији са Националним институтом за јавно здравље. Веза између образовања и јавног здравља јача основу политике за активности превенције у школама у погледу времена

проведеног испред екрана, компулсивне употребе и ширег психосоцијалног утицаја дигиталног живота.

Имплементацију подржавају *механизми усмеравања и изградње капацитета с националном подршком*, укључујући јавне позиве за обуку, сарадњу са ARNES-ом и Центром за безбеднији интернет, као и развој практичних школских ресурса, као што је [приручник за онлајн насиље за 2024.](#) годину. Заједно, ове политике, стратегије и регулаторни инструменти показују да Словенија напредује све више у институционализацији дигиталне добробити у школама постављањем правила о коришћењу уређаја, развојем наставног плана и програма и компетенција, регулативом о онлајн безбедности, правилима заштите безбедности и мерама за ментално здравље, што допуњује обука наставника и смернице за школе.

Кључни изазови за наставнике (увиди из фокус група)

У Словенији, наставници и други одрасли актери истакли су да су дигитални ризици по добробит младих широки и све више чине део свакодневног школског живота, али да школе често имају проблем да одговоре на структурисан начин. Најчешћи разлози за забринутост су имали корен у проблематичној прекомерној употреби дигиталних технологија (посебно када она ремети сан, учење, односе и физичку активност), као и изложености онлајн насиљу, слању сексуалних порука/сексуалне уцене, притиску због слике о себи, токсичном садржају инфлуенсера, преварама и злоупотреби приватности. Учесници су приметили и родне шаблоне: девојчице се чешће сусрећу с притиском када је реч о изгледу и поређењу с другима на друштвеним мрежама, док дечаци чешће наводе проблеме повезане с динамиком гејминга и порнографијом. Ови изазови могу испливати на површину у школама у виду повучености, симптома анксиозности/депресије, недостатка сна, као и изостанака са часова.

Тема која се понавља је да се наставници осећају заробљени између високих очекивања и ограничених капацитета, при чему се подршка за дигиталну добробит често ослања на изоловане радионице уместо на систематску превенцију. Наставници су приметили да ученици можда делују да имају „дигиталне вештине“, али да им често недостаје критичко размишљање, дигитална етика и свест о томе какав је заиста јавни онлајн простор, укључујући некритичко коришћење алата ВИ и лоше расуђивање када је реч о дељењу садржаја. Школе су описали као институције које имају ограничен ауторитет и алате да одговоре на онлајн повреде које се дешавају ван школске наставе, а ограничења у погледу особља/времена отежавају континуитет у раду. Многи учесници су нагласили да једнократне активности нису довољне; за дигиталну добробит је потребна континуирана интеграција у наставни план и програм, доследна правила на нивоу

целе школе (укључујући и протоколе за употребу уређаја) и њихово спровођење у свим разредима.

Коначно, наставници су навели недостатке у сарадњи и интерним процедурама за пружање подршке: подршка постоји, али често прекасно стиже, при чему се породице обраћају службама тек када дође до ескалације проблема, а неки родитељи избегавају тражење подршке због стигматизовања или недовољне освешћености. Сами одрасли се међусобно веома разликују када је реч о дигиталним знањима – неки потцењују ризике, други реагују претерано строгим ограничењима без разумевања платформи – што доводи до недоследности с којом школе после морају да се носе. Учесници у фокус групама су редовно захтевали већи степен едукације родитеља од раног детињства па надаље, сарадњу између сектора (школе-родитељи-службе подршке), као и јаче националне/системске оквира како наставници не би били остављени да се сами носе са сложеним изазовима дигиталне добробити.